

4. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ : Києво-Могилян. акад., 2015. 496 с.
5. Почепцов Г. Інформаційна політика. Київ : Знання, 2008. 663 с.
6. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: монографія / [А. В. Баровська та ін.] Нац. акад. Служби безпеки України. Київ : НА СБ України, 2018. 517 с.
7. Твердохліб Ю. Теоретичні підходи до дослідження інформаційно-психологічних операцій. Epistemological studies in philosophy, social and political sciences. Vol. 2, 2019. Iss. 2. С. 122–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epstphsps_2019_2_2_

Юлія Кирієнко, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету.
Науковий керівник – кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики **Олена Мельникова-Курганова**

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ПІД ЧАС ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

У статті досліджується роль медіаграмотності в умовах інформаційної війни, що ведеться проти України. Акцентується увага на небезпеці фейків та пропаганди, а також на методах їх розпізнавання. Описуються українські проєкти, які допомагають людям розвивати медіаграмотні навички.

Ключові слова: інформаційна війна, медіаграмотність, фейки, пропаганда, дезінформація.

В умовах інформаційної війни, що ведеться проти України, медіаграмотність стає не просто важливою компетентністю, яка дає можливість критично оцінювати інформацію, відрізняти правду від фейків та пропаганди, не піддаватися маніпуляціям та захищати себе від ворожих інформаційних атак. Близько третини українців покладаються на інтуїцію, аби розпізнати фейки, а

кожен четвертий готовий вірити будь-якій новині, якщо вона не суперечить його особистим переконанням. У часи інформаційної війни та дезінформації такі підходи стають небезпечними. [3]

Особливістю сучасної «мережевої» війни в тому, що здійснюється вплив на інформаційні процеси, системи та свідомість людей, де зброєю стає не куля, а слово, а місце бою – віртуальний простір. [5,с.2]

Головні завдання такої війни полягають у:

- впровадженні шкідливих ідей та поглядів, які «зламають» суспільство або змусять змінити свої погляди та думки. Це може призвести до розколу в суспільстві, зростання ворожнечі та недовіри, а також до дестабілізації країни;
- дезорієнтувати та дезінформувати людей, щоб вони не могли чітко бачити реальність. Створення хаосу та невизначеності робить людей більш сприйнятливими до пропаганди та маніпуляцій;
- послабити віру людей у свої цінності. Це може стосуватися як політичних та релігійних переконань, так і загальноприйнятих цінностей;
- залякати своїх громадян образом ворога, щоб вони згуртувалися навколо влади. Створення образу ворога, що несе загрозу, згуртовує людей навколо влади та робить їх більш сприйнятливими до пропаганди;
- продемонструвати свою могутність супротивнику, щоб змусити його здатися. Демонстрація сили та могутності може стримати супротивника від агресивних дій.[3,с.48]

З початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. в українському медійному просторі відбулося чимало змін. Більшість телеканалів припинили своє звичне мовлення («1+1media», «StarLightMedia», «InterMediaGroup») та започаткували спільний новинний марафон – «Єдині новини», який працює і нині цілодобово. 19 березня президент України підписав Указ «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану». Цим документом всі загальнонаціональні телеканали, що фокусуються на інформаційних та/або інформаційно-аналітичних програмах, зобов'язувалися об'єднатися на платформі цілодобового марафону «Єдині новини #UАразом». [2,с.11]

Фейки і дезінформація є і в соціальних медіа. До прикладу, розглянемо соціальну мережу «TikTok». Він має дуже велику аудиторію по всьому світі. Ця соціальна мережа може демонструвати різні відео з котиками, корисні поради, рекомендації, веселі ролики та і російські програми, де використовують пропаганду. Маніпулятивно вплинути на свідомість людей можна навіть через перегляд інтерв'ю з ворожим співаком, актором чи іншою зіркою, яка містить згадку «спецоперація» чи інші наративи. Й таке може бути в Instagram, Facebook, YouTube. [1]

Фейки спрямовані на емоції людей (здебільшого це страх за життя, злість), наприклад, з 2014 року Росія активно створює матеріали, які пов'язані з дітьми. В першу чергу, це робиться для того, щоб викликати негативні емоції, пости в соц. медіа можуть мати на меті посилення недовіри та підозр до влади України.[1]

Медіаграмотність – це важливий інструмент для захисту від дезінформації та пропаганди, яка трансформувалася під час війни [6, с. 215]. В Україні діє багато проєктів, які допомагають людям розвивати медіаграмотні навички. Зараз в нашій країні діє багато проєктів, наприклад:

- «Фільтр» – національний проєкт з медіаграмотності Міністерства культури та інформаційної політики України. Проєкт об'єднує зусилля держави, громадського сектору, міжнародних організацій та медіа спільноти. «Фільтр» надає методичні матеріали, проводить тренінги та вебінари, а також організовує інформаційні кампанії.

- «StopFake» – міжнародний волонтерський проєкт з протидії дезінформації. «StopFake» спростовує фейки та пропаганду, що поширюються про Україну та українців.

- «MediaSapiens» – онлайн-видання про медіа та журналістику. «MediaSapiens» публікує статті про медіаграмотність, а також проводить тренінги та вебінари.

- «Новинна грамотність» від Детектор Медіа – безкоштовний онлайн курс, який навчить критично оцінювати інформацію, відрізняючи її від шейків.

- «НотаЄнота» – це командна інтелектуальна гра, яка допомагає людям навчитися розпізнавати фейки та дезінформацію. Гра заснована на реальних кейсах та навчає критично мислити, аналізувати інформацію та протистояти маніпуляціям.

- «Без Брехні» – незалежний український фактчек-проект, що бореться з дезінформацією та фейками. Проект був заснований у 2014 році, з початком російської агресії проти України.

Ми проаналізували проекти «StopFake» і «По той бік новин». З вересня по листопад 2023 року на сайті «StopFake» (<https://stopfake.org/>), який створений ще у 2014 році для протидії російській пропаганді та дезінформації, було опубліковано кілька корисних матеріалів, а саме: інфографіка про те, як розпізнати фейк; відеоролики про медіа грамотність. Також було опубліковано статті під заголовками: «Як не стати жертвою шейків про мобілізацію», «Як перевірити інформацію про війну», «Як навчити дітей критично мислити» та інші. Також вони провели вебінари кожного місяця на теми: «Медіаграмотність для вчителів», «Як говорити з дітьми про фейки», «Як розпізнати пропаганду».

Проаналізувавши сайт «По той бік новин» (<https://behindthenews.ua/>) за період осені 2023 року, вияснили, що цей проєкт аналізує та досліджує медіа простір в Україні. Щоб допомогти людям критично оцінювати інформацію та протистояти дезінформації, вони публікують різноманітні матеріали з порадами з медіаграмотності. Серед порад виокремили такі: «Як не стати жертвою фейків», «Як перевіряти інформацію в Інтернеті», «10 ресурсів для розвитку медіа грамотності». Не менш цікаві поширюють і матеріали: інфографіка «Як перевірити достовірність фото», пам'ятка «Як не стати жертвою шейків» та відео урок «Як розпізнати пропаганду». Для того, щоб українці добре розбирались в цьому, сайт «По той бік новин» організували такі три івенти: вебінар «Медіаграмотність для вчителів», тренінг «Як критично оцінювати інформацію», та онлайн-курс «Медіаграмотність для всіх».

Ці два сайти мають на меті допомогти людям розпізнавати фейки та дезінформацію.

Отже, на сьогодні медіаграмотність є важливою, оскільки інформаційна війна – це невидима війна, яка ведеться за уми та серця людей. Вона несе в собі не меншу загрозу, ніж традиційна війна, адже може призвести до руйнування держави зсередини. Важливо усвідомлювати цю загрозу та бути готовими до протистояння. Необхідно розвивати критичне мислення, вчитися відрізняти правду від фейків та не піддаватися на пропаганду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. «В умовах війни ми не можемо отримати всю інформацію. Цим можна маніпулювати. Росіяни це й роблять»: інтерв'ю про важливість медіа грамотності. URL: <https://nus.org.ua/articles/v-umovah-vijny-my-ne-mozhemo-otrymaty-vsyu-informatsiyu-tsym-mozhna-manipulyuvaty-rosiyany-tse-j-roblyat-interv-yu-pro-vazhlyvist-mediagramotnosti/> (дата звернення: 01.02.2024).
2. Дуцик Д., Орлова Д., Будівська Г. Трансформація сфери медіаграмотності в умовах повномасштабної війни в Україні. URL: https://filter.mkip.gov.ua/wp-content/uploads/2022/09/transformation-medialiteracy_ua-1.pdf
3. Медіаграмотність на захисті інформаційного суверенітету держави. URL: <https://runy.org.ua/upload/iblock/dde/dde1274f4b3c8ad1f62f4fd73475800e.pdf> (дата звернення: 01.02.2024).
4. Медійна грамотність в умовах війни. URL: <https://zakyh.org.ua/index.php/novini/naukova-robota/2570-mediahramotnist-v-umovakh-viiny> (дата звернення: 01.02.2024).
5. Сидор Ю. Інформаційні війни, як виклик міжнародній безпеці. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11114/1/Sydor%20Y.%20V..pdf> (дата звернення: 01.02.2024).
6. Melnykova-Kurhanova O. Transformation of propaganda communications in Ukraine: a comparative aspect. Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka. T. 33 (72) № 6. 2, Kyiv: TNU imeni V. I. Vernadskoho 2022. Pp. 214-219.